

Fredagen den
6 februari 1976

Fredagen den 6 februari

Kl. 15.00

Förhandlingarna leddes av herr andre vice talmannen.

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Västernorrlands
län*

§ 1 Om åtgärder mot arbetslösheten i Västernorrlands län

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Lorentzons* (vpk) den 15 januari anmälda interpellation, 1975/76:88, och anförde:

Herr talmän! Herr Lorentzon har frågat mig hur jag bedömer sysselsättningsläget i Västernorrlands län och om regeringen har någon utarbetad plan över omedelbara och långsiktiga åtgärder för att komma till rätta med den besvärande arbetslösheten i detta län.

Som jag framhöll med anledning av en liknande fråga av herr Lorentzon förra riksmötet har den långsiktiga arbetsmarknadsutvecklingen i Västernorrlands län varit relativt ogynnsam under en rad av år.

Sysselsättningsläget i länet kännetecknas för dagen av minskad efterfrågan på personal och ett ökat antal arbets sökande. Det är främst den internationella lågkonjunkturen som har fått betydande verkningar för många företag inom länet. Detta gäller bl. a. sågverk samt massa- och pappersindustri. Även byggarbetsmarknaden, främst inom Sundsvallsregionen, har haft problem. Behovet av yrkeskunnig och van personal kvarstår dock inom bl. a. verkstadsindustrin. Däremot har rekryteringen av personal i övrigt minskat, vilket bl. a. påverkar kvinnornas och ungdomens möjligheter att få lämpliga arbeten. Som jag tidigare sagt ligger Västernorrlands län i topp när det gäller beviljat lokaliseringsstöd med mer än 16 % av det totala stödbeloppet i landet. Härtill kommer de sysselsättningsökningar som utlokaliseringen av statlig förvaltningsverksamhet m. m. till länet innebär. Det är regeringens strävan att genom fortsatta lokaliseringspolitiska ansträngningar söka skapa ytterligare arbetstillfällen i länet i riktning mot en mer differentierad arbetsmarknad.

En rad olika sysselsättningskapande åtgärder har satts in för att i det aktuella läget hävda sysselsättningen inom länet. 26 företag inom länet har ansökt om lagerstöd till ett sammanlagt värde av ca 400 milj. kr. Dessa företag sysselsätter sammanlagt ca 12 000 personer. Under 1975 har vidare 219 företag fått tillstånd att ta medel i anspråk ur investeringsfond för konjunkturutjämningar, arbetsmiljöfond och särskild investeringsfond till ett sammanlagt värde av 230,8 milj. kr. Härav avsåg 31,3 milj. kr. investeringsfond, 71,2 milj. kr. arbetsmiljöåtgärder och 128,3 milj. kr. medel ur särskild investeringsfond.

Arbetsmarknadsverkets program för beredskapsarbeten budgetåret

113

Fredagen den
6 februari 1976

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Västernorrlands
län*

1975/76 upptar för Västernorrlands län objekt för ca 220 milj. kr. Totalt har länet hitintills tilldelats 114 milj. kr. i statsbidrag för beredskapsarbeten under innevarande budgetår. I januari var 1 300 personer sysselsatta i sådana arbeten, och antalet beräknas om någon månad stiga till närmare 1 500. Även arbetsmarknadsutbildning bedrivs i stor omfattning. F. n. befinner sig närmare 2 500 personer i arbetsmarknadsutbildning, varav ca hälften är kvinnor. För att stödja sysselsättningen inom industri- och byggnadssektorerna har statliga industribeställningar tidigarelagts och statlig byggnadsverksamhet förlagts till länet bl. a. inom Sundsvallsregionen.

De långsiktiga regional- och sysselsättningspolitiska problemen kommer att behandlas i en särskild proposition, som beräknas kunna föreläggas riksdagen under våren 1976.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag framför mitt tack till arbetsmarknadsministern för svaret på min interpellation. Svaret är egentligen mer hoppingivande än vad fallet var i fjol när vi diskuterade samma fråga.

Frågan gäller ju om regeringen har någon utarbetad plan över omedelbara såväl som långsiktiga åtgärder för att komma till rätta med den besvärande arbetslösheten i Västernorrlands län. Jag anser att svaret är mer hoppingivande därför att statsrådet nu avslöjar att regeringen redan om några månader kommer att framlägga en proposition om just de långsiktiga regional- och sysselsättningspolitiska problemen.

Under interpellationsdebatten förra året om samma frågeställning som i år framkom det att statsrådet Bengtsson gärna såg att den som ställde frågor till statsrådet också framförde förslag till lösandet av de allvarliga problem som det var fråga om. Jag har tagit fasta på detta statsrådets önskemål från fjolårsdebatten och kommer senare i mitt inlägg att framföra en del förslag. Möjligen kan dessa konkreta förslag komma att övervägas vid utarbetandet av den proposition som regeringen inom kort skall framlägga.

Jag skall just nu inte ta upp alla de olika stödåtgärder som statsrådet nämner i sitt svar och som kommit Västernorrland till del utan endast en fråga i detta sammanhang, nämligen den där statsrådet hänvisar till de sysselsättningsökningar som utlokaliseringen av statlig förvaltningsverksamhet inneburit för länet.

Jag är överens med statsrådet på denna punkt men vill göra det tillägget att denna utlokalisering kunde ha varit ännu mer omfattande. Utlokaliseringen av statliga verk till Västernorrland har varit för liten i förhållande till behoven. Jag vill i detta sammanhang erinra om utlokaliseringen av domstolsverket. Inrikesutskottet, där jag själv är ledamot, uttalade sig enhälligt såväl år 1972 som år 1973 för att domstolsverket borde föreläggas till Sundsvall. Även delegationen för omlokalisering av statlig verksamhet föreslog Sundsvall som lokaliseringsort. Trots dessa rekommendationer stannade regeringen för Jönköping.

Fredagen den
6 februari 1976

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Västernorrlands
län*

I Jönköping rådde som bekant en överhettad arbetsmarknad; i Sundsvall var det brist på arbetstillfällen. Ur sysselsättningssynpunkt hade det alltså varit mera motiverat att regeringen stannat för Sundsvall. Så blev dock inte fallet. Jag tror inte att den del av personalen som flyttade med domstolsverket till Jönköping ur trivselsynpunkt skulle haft det besvärligare i Sundsvall än i Jönköping. Visserligen kan inte Sundsvall i kyrkors antal mäta sig med Jönköping, men där finns ju andra kulturella begivenheter. Nåja – för att tala i svensk ordspråksdräkt så skall ingen "gråta över spilld mjölk", och "det går fler tåg", får vi hoppas.

Vartför inte utlokalisera Svenska träforskningsinstitutet till Sundsvall? Det vore ett naturligt centrum för en dylik utlokalisering. Jag vill här knyta an till vad tekn. lic. Eskil Block, tidigare knuten till bl. a. FOA, har att säga i detta sammanhang. Denne förklarade redan 1972 i en artikel i Veckans Affärer att Sundsvall borde bli ett idealiskt industricentrum för ny industri. En teknisk specialskola vore här på sin plats. Teknik behövs nämligen bl. a. just vid stora trävarutransformationer, där flera genombrott är att vänta. Detta gäller bl. a. nedbrytandet av ligninet. Eskil Block framhåller även att ny industri bör läggas i råvarurika områden. Sundsvall är i det fallet ett naturligt centrum.

Sysselsättningen i Västernorrland har varit och är fortfarande i stor utsträckning beroende av såväl tillgången på skogsråvara som skogsindustrins inriktning. Tidigare har råvara och halvfabrikat varit "färdigprodukter". Talet om att bättre utnyttja skogsråvaran får inte leda till att den övervägande delen av produktionen även i fortsättningen skall bestå av pappersmassa och osågade trävaror. Den träförädlade delen av skogsindustrin i Västernorrlands län har relativt liten betydelse. Tillverkningsen är koncentrerad till Kramfors och Örnsköldsviks kommuner, som svarar för över 80 % av branschens sysselsättning. Denna bransch andel av den totala sysselsättningen i länet utgör endast 2,9 %. Någon utökad sysselsättning inom den träbearbetande industrin beräknas inte ske inom överskådlig tid eller fram till år 1980. Däremot är sågverksindustrin omfattande, och oförädlad virke är en stor exportartikel från Västernorrlands län.

Vid ett flertal tillfällen har mitt parti i riksdagen i motioner ställt frågan om en vidareutveckling av skogsråvaran, byggd på tidsenlig forskning – avancerad träkemisk forskning. I förhållande till andra länder har Sverige på detta område varit efterblivet. För en kort tid sedan meddelades det från Svenska träforskningsinstitutet att man praktiskt prövat en svensk metod att omvandla cellulosaindustrins avfall till mat för djur och människor. Metoden har utvecklats så långt att ett företag vill köpa rätten att tillverka och sälja dessa s. k. matmaskiner över hela världen. Det meddelas samtidigt att om svenska skogs- och växtindustrins avfall skulle bearbetas av olika rötsvampar i proteinmaskiner, vilket forskarna inte håller för uteslutet att man kan göra, skulle mängden framställt protein uppgå till 260 000 årston – tillräckligt för att täcka behovet för 11 miljoner människor.

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Västernorrlands
län*

Herr statsråd! Borde inte Statsföretag redan nu inrikta sin verksamhet på att förskaffa sig rätten till framställning av dessa maskiner och placera fabrikationen i Västernorrlands län? Eftersom det här gäller en långsiktig utveckling i fråga om sysselsättningen borde man redan nu ta upp denna fråga till behandling.

Redan år 1968 aktualiserade kommunisterna i Västernorrlands län i motion till landstinget frågan om en petrokemisk industri till detta län. Nu har länsstyrelsen i Länsplan 74 fört fram just samma projekt – benämnt Petro-Y.

I motionen till landstinget 1968 framhölls bl. a.:

”Petrokemiska företag kommer att byggas i Sverige av enskilda företagare, vilket visar att det är en industrisektor man väntar sig mycket av. Därför bör de samhälleliga organen i tid skaffa sig inflytande över denna industrigen för att förhindra att de utländska oljebolagen skaffar sig fullständig dominans över densamma.”

I motionen framhölls vikten av att en dylik industri förlades till Västernorrland för att söka stoppa utflyttningen och ge fler arbetstillfällen. Även om sju år har försuttits är frågan om en samhällsägdd petrokemisk industri i Västernorrland lika aktuell ur sysselsättningssynpunkt som den var då.

Under decennier har Svenska Handelsbanken genom SCA utsatt Ådalen för den kraftigaste exploatering. De jättevinsterna som här har skapats har inte stannat kvar i Ådalen. De har i stor utsträckning exporterats till utlandet, där stora investeringar skett i en hel rad länder. De som skapat jättevinsterna till Svenska Handelsbanken har alltid tillhört de lågavlönade. SCA:s arvedel till Ådalen blev en industriell kyrkogård. Ådalen var helt utlämnat åt den privata företagsamheten, där storfinansen i form av SCA varit den dominerande.

De yngre som gjordes arbetslösa genom SCA:s många företagsnedläggningar i Ådalen omskolades på samhällets bekostnad och sändes söderut till, i många fall, Handelsbankens företag i olika branscher. Den arbetskraft som gjorts arbetslös tog storfinansen inget ansvar för. Handelsbanken fick i stället gratis utbildad arbetskraft till sina företag söderut.

Av Handelsbankens – i det här fallet SCA – många tidigare företag i Ådalen återstår nu endast ett enda, Kramforsfabriken. Den är i stort sett nedkörd och har inte lång livstid kvar. Det är bekant för statsrådet. En ”vanhävdslag” för industrin borde ha stiftats för lång tid sedan. Redan år 1968 motionerade kommunisterna i riksdagen i denna fråga. Efter all vanskötsel av och misshushållning med sina företag i Ådalen, där de snabba och stora profitterna varit det avgörande, borde Handelsbanken svara för ersättningsindustri, i varje fall för den industri som inom kort skall nedläggas. Denna ersättningsindustri bör stå klar innan Kramforsfabriken nedlägges, och den bör kunna ta emot minst samma antal anställda som är sysselsatta vid Kramforsfabriken i dag. Nog tycker man att regeringen borde vara införstådd med kravet att förelägga storfinansen, i skepnad av SCA, att svara för denna ersättningsindustri innan man

Fredagen den
6 februari 1976*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Västernorrlands
län*

helt lämnar Ådalen åt sitt öde. Eller hur, herr statsråd?

Hur stora sysselsättningssvårigheterna än må vara i Västernorrland som helhet, har dock inlandet och dess befolkning det mest besvärligt. Jag är fullt medveten om att det inte går att ordna industrier till varje by. Dock behöver inte sysselsättningssvårigheterna vara av det slag som nu är fallet.

I detta sammanhang skall jag inte tillföra protokollet siffror om befolkningsantal, utflyttning, arbetslöshetens omfattning, antalet ungdomar som har måst fly från sin hembygd och de många gamla som blivit kvar, den låga levnadsstandarden och arbetstillfällena som saknas för kvinnorna. Statsrådet är säkerligen underkunnig om svårigheterna i Västernorrlands inland och de besvärligheter som folket där brottas med. Nyligen har ju folk från sju departement gjort besök där uppe, och regeringen känner därför säkerligen väl till dessa siffror.

Jag skall även då det gäller Västernorrlands inland söka villfara statsrådets önskemål om konstruktivitet och uppslag till lösandet, i varje fall delvis, av det allvarliga sysselsättningsproblemet i denna del av Västernorrland. I första hand gäller det då sysselsättning åt kvinnorna i Västernorrlands inland.

Trots sysselsättningssvårigheterna i länet i dess helhet är Västernorrlands inland – Sollefteå- och Ångeområdena – de mest drabbade. Sysselsättning för kvinnorna saknas nästan helt. Endast mannens inkomst – om han har någon – skall svara för familjens livsuppehälle.

Kvinnorna är visserligen liksom männen berättigade till kontant arbetsmarknadsstöd vid arbetslöshet, men förutsättningen härför är att vederbörande haft arbete. Det är ytterst sällsynt att kvinnorna i inlandet haft sysselsättning på den allmänna arbetsmarknaden. De har alltså inga möjligheter att komma i åtnjutande av det kontanta arbetsmarknadsstödet. Så långt sträcker sig inte jämlikheten.

Då varken arbete och utkomst eller kontant arbetsmarknadsstöd står till förfogande för kvinnorna är det mannens inkomst familjen skall leva av, förutsatt att denne har sysselsättning. Beredskapsarbete är ofta det enda som bjuds. I alltför många fall är det arbetslöshetskassan som får träda emellan. Levnadsstandarden blir på det sättet den lägsta i länet.

Den dyrtid som numera råder kräver att såväl mannen som kvinnan i familjen har arbete och är yrkesverksam, om en någorlunda god levnadsstandard skall kunna upprätthållas. Vad jag närmast syftar till, herr statsråd, är en utbyggd åldringsvård med arbetsmarknadsstöd. Ty även om kommunerna i statligt bidrag erhåller 35 % av sina kostnader för hemhjälp, anser sig kommunerna inte ha råd att bygga ut denna helt. Här skulle dock kunna skapas arbete för kvinnorna. De personliga ekonomiska utgifter som är förknippade med hemsamarithjälpen kan också inverka menligt på denna vårds utbyggnad. Den höga medelåldern och pensionärernas stora antal gör åldringsvården, långtidsvården och hemsamaritvården ekonomiskt betungande för kommunerna, framför allt i inlandet. Denna vård som många har så stort behov av borde i stället

Fredagen den
6 februari 1976

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Västernorrlands
län*

byggas ut. Den kräver ökad personaltäthet. Härigenom skulle även skapas arbete för framför allt kvinnorna. Då kommunernas ekonomi lägger hinder i vägen för denna vårds utbyggnad och därmed tillskapandet av nya arbetstillfällen för kvinnor, borde arbetsmarknadsstyrelsen träda till och genom att göra dessa arbeten till beredskapsarbeten ekonomiskt svara för detta slag av åldringsvård, i första hand försöksvis i Västernorrlands län.

Ett annat förslag som det tycks råda enighet om bland de politiska partierna i Västernorrlands län är att förlägga ett statligt industricentrum till Ånge. Allt tal om ett befolkningsantal så eller så stort betyder föga om inte en arbetsmarknad kan skapas som ger underlag för det bestämda befolkningsantalet. Ångeområdet, som sedan många år varit särskilt utsatt med sysselsättningssvårigheter och avfolkning, behöver "särskilda samhällsinsatser". Ett statligt industricentrum kommer inte att lösa hela problemet – det skall man vara på det klara med – men det är ändå ett steg på vägen. Som en första insats i detta område bör ett statligt industricentrum inrättas.

Herr talman! Skall Västernorrland när det gäller sysselsättningen komma i paritet med landet i övrigt måste det till kraftiga statliga satsningar i detta län. Det privata näringslivet varken kan eller vill klara den uppgiften. Enligt länsmyndigheterna måste det till 8 000 nya jobb inom en snar framtid, annars måste 20 000 personer lämna Västernorrland på grund av akut brist på arbetstillfällen. AP-fonderna bör i detta fall sättas in för att skapa nya och framtidsbetonade industrier i Västernorrland.

Jag skulle avslutningsvis vilja sammanfatta vad jag här har anfört med ett åtgärdsprogram i syfte att till Västernorrland förlägga industrier och åstadkomma sysselsättningstillfällen, varvid förutsätts inriktning på framtidsbetonade industrier med insättande av medel ur AP-fonderna. Åtgärderna hör avse bl. a. följande:

1. att Statsföretag AB förskaffar sig rätten till framställning av de s. k. matmaskinerna för framställning av protein ur bl. a. skogsavfall och att denna fabrikation placeras i Västernorrlands län;

2. att statlig petrokemisk industri förläggs till Västernorrland;

3. att ett statligt industricentrum förläggs till Ånge;

4. att flera statliga verk flyttar till Västernorrland;

5. att Svenska träforskningsinstitutet förläggs till Västernorrland;

6. att ägarna till Kramforsfabriken åläggs att svara för en ersättningsindustri med minst samma antal anställda som f. n. sysselsätts vid denna fabrik samt

7. att kvinnorna i Västernorrlands inland bereds tillfälle till sysselsättning och utkomst genom att åldringsvården byggs ut i dessa områden som beredskapsarbeten, vilka arbetsmarknadsstyrelsen ekonomiskt svarar för.

Herr statsråd! Jag har nu villfarit er önskan från fjolårsdebatten och är idel öra när det gäller arbetsmarknadsministerns uppfattning om de förslag jag här har ställt.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Alla goda uppslag skall självfallet utnyttjas. Vi håller på med en proposition om regional- och sysselsättningsfrågorna som skall läggas fram för riksdagen ganska snart. En del av de önskemål som har förts fram av herr Lorentzon kommer måhända att återfinnas i det förslaget.

Jag skall bara på ett par punkter kommentera herr Lorentzons anförande. Man kan redan nu vidta en del av de åtgärder som herr Lorentzon har fört fram. Man behöver inte vänta så värst länge på det.

Låt mig först påpeka att frågan om kontant stöd vid arbetslöshet inte alltid förutsätter att man har haft arbete. För ungdomar t. ex. räcker det i vissa fall med att de sökt arbete en viss tid.

När det gäller frågan om beredskapsarbetena vill jag fästa uppmärksamheten på att värdet av dessa reduceras om man yttrar sig så som herr Lorentzon har gjort och säger att beredskapsarbeten är det enda som bjuds. Herr Lorentzon yrkar i själva verket på ett utökad beredskapsarbete inom åldringsvården. Vi stöter då och då på den här uppfattningen om att beredskapsarbeten inte är riktiga jobb. Men alla de jobb som har tillkommit i Västernorrlands län är ju utmärkta arbeten, och jag rekommenderar alla som säger att beredskapsarbeten inte är några bra jobb att se på Timrå. I går beslöt vi att låta ishallen i Timrå bli beredskapsarbete för 3,2 milj. kr. De som arbetar där utför alltså ett normalt anläggnings- och byggnadsarbete och har avtalsenliga löner. Den enda skillnaden är att kommunen förmåtts att bygga ishallen något år tidigare och av det skälet belönats med ett ganska hyggligt statsbidrag. Alla de beredskapsarbeten som utförts i bl. a. Västernorrlands län har vi god nytta av när vi nu skall bygga ut industrin – det är ju en utbyggnad av industrin det ändå slutligen är fråga om.

När det gäller åldringsvården kan kommunerna redan nu utnyttja de bidrag som har beslutats av riksdagen. Kommunerna kan utbilda en redan anställd person – på alla områden inom kommunen – och anställa ytterligare personal och därvid få 75 % av kostnaderna täckta i form av statsbidrag. Jag tycker inte det är helt riktigt att säga att kommunerna skall försvaras genom inaktivitet på åldringsvårdens område med att deras ekonomi inte är så stark att den medger en utökad åldringsvård, eftersom den kommunala skatteutjämnningen är ett solidaritetsuttryck varigenom vi hjälper de kommuner som har det svårt. Jag vill fästa uppmärksamheten på att Västernorrlands län får 230 milj. kr. i kommunal skatteutjämnning. Det innebär i Ånge kommun 132 kr. per invånare, vilket man eljest hade tvingats att ta ut i kommunalskatt. Jag tycker därför inte det är riktigt att påstå att kommunerna inte har råd att göra någonting på det här området.

Vidare har kommunerna möjligheter att anordna beredskapsarbete för yngre människor, och de får 50 % statsbidrag till det – om de inom exempelvis åldringsvården anställer ett antal personer får de statsbidrag med 50 % av kostnaderna. Det innebär ju inte att kommunerna får dra

Fredagen den
6 februari 1976

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Västernorrlands
län*

av hälften av kostnaderna, eftersom de sedan får kommunalskatt av dem som arbetar. Det finns alltså ytterligare en möjlighet där för kommunerna.

Frågan om ett industricentrum i Västernorrlands län tog herr Lorentzon också upp. Vi håller nu på att undersöka i vilka områden vi skall bygga industricentra. Jag vill här påpeka att det inte räcker med att bara bygga ett industricentrum – det ger inte några nya jobb – utan man måste fylla det med företag. Den dag då vi bestämmer oss för ett industricentrum måste vi också veta att vi har tre fyra företag som är beredda att lokalisera sig dit. Jag vill därför varna för att hysa överdrivna förhoppningar eller för att ha för stora förväntningar och tro att den dag då man får ett industricentrum har man samtidigt fått så och så många nya arbeten. Det är en rätt arbetskrävande tid som väntar dem som bygger ett nytt industricentrum – det har erfarenheterna från Lycksele och Strömsund lärt oss. Däremot kan det vara en hjälp i lokaliseringspolitiken, och därför skall vi allvarligt överväga detta.

Vad beträffar de andra frågorna har jag naturligtvis ingen från herr Lorentzon avvikande mening om att vi skall vidareförädla våra råvaror ännu mer. Det glädjande är att de regionala myndigheterna i Västernorrland nu verkligen har tagit sig samman och satt i gång ett projekt där sådana tankar finns och bestämt sig för att ytterligare bygga ut industrin där uppe och vidareförädla sina produkter. De kan påräkna statsmakternas fulla stöd då det gäller att bygga ut den verksamhet som finns där och att låta den expandera.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Man kan väl notera att statsrådet mest uppehåller sig vid utanverken – beredskapsarbeten och annat. Sådant behövs när arbetslösheten är besvärande, och detta vet Västernorrland om. Jag är helt överens med statsrådet om den betydelse beredskapsarbetarna har haft, men de är ett uttryck för länets svårigheter. Ju mer stödåtgärder som vidtas i detta län, desto tydligare blir det att här gäller det fattighjälp åt ett fattiglän. Här säger man att Västernorrland får så och så mycket stödåtgärder i det ena avseendet och så och så mycket beredskapsarbeten i det andra avseendet – men det är bara ett uttryck för att svårigheterna är så stora.

Däremot uppehöll sig statsrådet inte vid tanken på en satsning av AP-fonderna för att vi skulle få bärkraftiga industrier i Västernorrlands län, och det är ändå den viktigaste frågan.

Skatteutjämning – ja visst, men det är inte bara Västernorrland som får del av den, det får alla de kommuner som är behöriga att få det. Och om skatteutjämningen verkligen räckte till, varför skulle då exempelvis ett kommunalråd i Kramfors till den socialdemokratiska årskonferensen – det var stort uppslaget i Nya Norrland häromdagen – i en egen motion kräva större statliga bidrag för att klara de uppgifter som kommunen har? Nej, det hjälper inte med dessa skatteutjämningsbidrag, som de nu är beskaffade. De måste vara betydligt högre, om kommunerna

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Västernorrlands
län*

skall kunna upprätthålla en ordentlig service.

Om kommunerna hade möjligheter att klara åldringsvården, varför drar de då in på hemsamariterna? Jo, de har inte pengar till den vården; så enkelt ligger det till.

Vid förra årets interpellationsdebatt om sysselsättningsfrågan i Västernorrland nämnde jag bl. a. de planer som då förelåg på att bygga ett valsverk. Det beräknades sysselsätta 1 500 personer, och jag frågade statsrådet: Kan man räkna med att valsverket kommer till Västernorrland, där sysselsättningssvårigheterna är värst? Statsrådet svarade inte på frågan, men svaret kom efter en tid från vederbörande myndigheter. Valsverket skulle inte alls placeras i Västernorrland, det skulle förläggas någon annanstans.

Sysselsättningsläget i Västernorrland har förvärrats; självfallet skulle det ha varit ännu värre utan de insatser som har gjorts, det håller jag med om. Enligt tillgängliga uppgifter skall det investeras 5,5 miljarder i Statsföretag under fyra år, men inte ett enda av planerade 3 000 nya arbetstillfällen hamnar i Västernorrland. Varför? Ingen kan ge svar på den frågan.

Däremot skall vissa investeringar göras för att rädda livet på de små företagen Nyland Mattor och Kalmar Kök, som tillhör Statsföretags byggmaterialgrupp ESSBO och som redovisar stora förluster. Enligt verkställande direktörens i Statsföretag, Per Sköld, uppgifter till regeringen skall satsningen denna gång främst komma Norrland till godo. Varför ges då inte ett enda av dessa 3 000 nya arbetstillfällen till Västernorrland?

Det är dylika frågor man ställer sig i Västernorrland när det är fråga om verkliga satsningar. Varför sker de aldrig i Västernorrland? Varför går de Västernorrland förbi?

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag tyckte att herr Lorentzon var bättre i sitt första inlägg än i sitt andra. Han säger att jag bara har talat om utanverken, då jag har försökt beskriva de åtgärder som statsmakterna och regeringen vidtar för att klara sysselsättningssituationen nu – och den frågan ingår som ett led i herr Lorentzons interpellation. Då säger han att det är inte stödåtgärder vi vill ha. Ju mer stöd man får, desto mer berättigad är beteckningen fattiglän. Hela den där kartan av önskemål som herr Lorentzon förde fram tillgodoses inte från himlen, utan det måste vara någon som vidtar åtgärder och ger stöd. Är herr Lorentzon beredd att fylla ett industricentrum i Ånge utan några som helst stödåtgärder, så skall han få anställning hos mig och göra detta.

När han litet föraktfullt fnyser åt de här två företagen i Kramfors – det ena är Kalmar Kök – och säger att man försöker rädda dem, så kan jag tala om för herr Lorentzon att det skall vi verkligen försöka göra. Jag kan lugna dem som är anställda där att vi inte skall spara någon som helst möda för att se till att sysselsättningen tryggas för de anställda vid dessa företag i Kramfors.

Fredagen den
6 februari 1976

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Västernorrlands
län*

När det gäller den kommunala skatteutjämningen säger herr Lorentzon att den får ju andra kommuner som behöver den och är behöriga att få den. Jag anlägger precis samma synpunkter då det gäller stödåtgärderna för lokaliseringen till Västernorrlands län. De är behöriga att få detta stöd, de behöver inte känna sig som understödstagare. På grund av situationen i det inre stödområdet, dit Västernorrland hör, är de berättigade till stödåtgärder för industrilokalisering dit. Sådana åtgärder skall vi fortsätta med, och jag hoppas med framgång.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag är fullt medveten om de svårigheter som den sittande regeringen har, herr statsråd, framför allt i den arbetsmarknadssituation som f. n. råder.

I fråga om industricentra är det klart att situationen när det gäller att skaffa företag till dessa har förvärrats. Det går inte längre så lätt att med moroten få företag till Norrland. Regeringen kan naturligtvis inte vara intresserad av att flytta arbetslösheten på det sätt som kommer att bli följden. Flyttar man ett företag söderifrån till Norrland, exempelvis till dessa industricentra, så betyder det arbetslöshet i det förra området. Eftersom det nu är sysselsättningssvårigheter snart sagt i hela landet, så är naturligtvis svårigheterna mycket större nu när det gäller att få företag till dessa industricentra än vad det har varit tidigare.

Men vi talade om Ånge. Den orten ligger faktiskt så väl lokaliserad vid järnväg och i andra avseenden att den skulle ha större möjligheter än kanske andra orter i Norrland.

Jag var för några veckor sedan med inrikesutskottet på besök i Strömsund och talade där med chefen för det norska företaget och frågade honom varför han lokaliserade sig till Strömsund – om det var andra platser med i sammanhanget. "Ja," sade han, "vi skulle gärna ha förlagt företaget till Ånge beroende på att den orten ur transportsynpunkt låg så lämpligt till. Men eftersom vi får så billig hyra och andra förmåner, förlade vi faktiskt företaget till Strömsund." De fick där en kallhyra på knappt 57 kr. i månaden. Om de själva skulle ha byggt, räknade de med att de måste investera stort kapital som svarade mot långt över 1 000 kr. per kvadratmeter. De andra pengarna fick man ju från staten.

Det har också varit regeringens uppfattning – i varje fall tidigare, och jag förutsätter att det även är det nu – att arbetslöshet inte kan accepteras därför att den är ett ekonomiskt, socialt och mänskligt ont. Det samhälle som inte kan bereda alla sina medborgare ett meningsfullt arbete har dömt sig självt. Detta har framförts från socialdemokratiskt håll sedan lång tid tillbaka. Redan i arbetarrörelsens efterkrigsprogram 1944 skrev man: "Ingen arbetsför man eller kvinna skall mot sin vilja behöva vara utan sysselsättning längre tid än som erfordras för övergång från en verksamhet till en annan samt för utbildning och omskolning."

Och en av socialdemokratins och fackföreningsrörelsens ideologer, Gösta Rehn, förklarade 1958: "Vi lever numera i ett fullsysselsättnings-

samhälle. Arbetslöshet av större omfattning eller varaktighet är inte längre tillåten.”

Det var 1958, och utvecklingen har gått framåt, säger man – det är snart 20 år sedan dess och i dag har vi denna omfattande arbetslöshet.

Nu var det ju så att allt tal om full sysselsättning på den tiden kom aldrig att gälla Västernorrland. Detta område fångades upp av utflyttningsströmmens brutala griparmar. De arbetslösa tvingades i stor utsträckning att lämna sin hembygd på grund av arbetsbrist. Det var den yngre och livskraftigare delen av befolkningen som flyttade från hemorten. Så är fortfarande fallet. Detta har inneburit att länets svårigheter tilltagit i ständigt ökad omfattning. Den s. k. rörlighetsstimulerande arbetsmarknadspolitiken löste ju inga problem – den förvärrade problemen för Västernorrland.

Jag skall inte ta upp frågan om nettoutflyttningen – alla svårigheter, alla siffror som man i detta fall skulle kunna anföra. Jag skall sluta med att säga att Västernorrland kan inte, herr statsråd, behandlas så styvmoderligt som skett under dessa år. Västernorrland måste få del av de stora satsningarna. Det är inte bara beredskapsarbeten som hjälper Västernorrland. De hjälper i en viss utsträckning i ett utsatt läge, men vad Västernorrland behöver är de stora satsningarna. Och det är som jag tidigare sade: Kommer icke 8 000 arbetstillfällen inom en snar framtid i Västernorrland, då blir det en ytterligare utflyttning av 20 000 människor, och det är ungdomen som flyttar. Vem skall då försörja åldringarna i Västernorrlands län?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Om bättre arbetsmiljö

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Hagbergs* i Borlänge (vpk) den 20 januari anmälda interpellation, 1975/76:91, och anförde:

Herr talman! Herr Hagberg i Borlänge har med anledning av en av Svenska fabriksarbetareförbundet nyligen färdigställd utredning om miljörisiker och arbetarskydd på förbundets arbetsplatser ställt en rad frågor om arbetsmiljön till mig.

Jag vill inledningsvis säga att det är av stort värde att Fabriksarbetareförbundets undersökning kommit till stånd. Inom förbundets område finns en lång rad svåra arbetsmiljöproblem. Jag har på ett tidigt stadium fått den redovisad för mig. Flera liknande undersökningar kommer att färdigställas under våren, exempelvis av LO om kemiska hälsorisker och av Metallindustriarbetareförbundet om skadeverkningar av lösningsmedel. En arbetsmiljöundersökning pågår också inom TCO:s område. Jag vill också nämna den arbetsmiljörapport som levnadsnivåundersökningen håller på att utarbeta.

Arbetsmiljöutredningen har nyligen avslutat sitt arbete och lagt fram förslag till en helt ny lag om arbetsmiljön. Det är de anställda själva som bäst känner behoven av förändringar på arbetsplatserna. Därför har utredningens förslag förts ut till ett brett upplagt remissarbete bland skyddsombuden, ledamöterna i skyddskommittéerna och andra intresserade på arbetsplatserna.

Detta breda utredningsmaterial direkt utifrån arbetsplatserna skall nu tillsammans med lagförslag och forskningsrön ligga till grund för utformningen av den nya arbetsmiljölagen. Det finns därför ingen anledning att nu närmare gå in på enskilda frågeställningar, utan jag nöjer mig med några korta kommentarer i anslutning till herr Hagbergs frågor.

Den första frågan, som avser hur Fabriksarbetareförbundets rapport skall påverka det fortsatta arbetet att förbättra arbetsmiljön har jag redan varit inne på.

Herr Hagbergs andra fråga gäller införandet av skärpta regler i arbetarskyddslagstiftningen till skydd mot stress, uppdrivande av arbetsintensiteten och utslagning inom arbetslivet. Jag har vid en rad tillfällen givit uttryck för att just detta är ett viktigt syfte med den nya arbetsmiljölagstiftningen. Arbetsmiljöutredningens förslag går också i denna riktning. Den nya lagen om medbestämmande i arbetslivet kommer enligt min mening att avsevärt öka de anställdas möjligheter att forma sin egen arbetsmiljö. Även lagarna om anställningsskydd och anställningsfrämjande åtgärder har stor betydelse på detta område.

Herr Hagberg har vidare frågat mig om jag anser företagshälsovårdens koppling till företagsägarna vara ändamålsenlig eller om den borde upphöra och den lokala fackföreningen ges ett avgörande inflytande över företagshälsovården. På detta fält har förhandlingar förts en längre tid mellan LO/PTK och SAF. Ett nytt avtal, som ersätter 1967 års avtal, kan väntas komma till stånd, innehållande bl. a. regler om arbetstagarinflytandet. Jag vill också erinra om att jag i lagrådsremissen med förslag till lag om medbestämmande i arbetslivet redovisat att frågan om självbestämmanderätt för arbetstagarparten i frågor om bl. a. företagshälsovård aktualiserar en rad problem om behörighet att fatta beslut, fördelning av ansvaret för besluten etc., som kräver ändringar i annan civilrättslig lagstiftning. Dessa frågor kommer att tas upp i den nya arbetsrättsutredning regeringen avser att tillsätta inom kort.

Herr Hagberg frågar till slut om jag är beredd att medverka till att skyddsombud ges vidgad rätt att stoppa driften vid hälsofarliga arbeten. Frågor om de anställdas möjligheter att påverka sin egen arbetsmiljö och om skyddsombudens befogenheter att ingripa i riskfyllda situationer har tagits upp av arbetsmiljöutredningen. De diskuteras nu i den arbetsplatsremiss som jag tidigare nämnt. Det finns anledning att återkomma till dessa frågor när vi utformar den nya lagen.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret på min

interpellation.

Sedan Fabriksarbetareförbundet publicerat sin alarmerande rapport om arbetsmiljön på förbundets arbetsplatser och sedan jag framställt denna interpellation, har arbetsmiljöutredningen kommit med sitt slutbetänkande. Mina frågor till arbetsmarknadsministern med anledning av Fabriks larmrapport har ett klart samband med arbetsmiljöutredningens förslag. Arbetsmarknadsministern ger heller inga konkreta svar på frågeställningarna, utan hänvisar till den fortsatta debatten och arbetsplatsremissen. Det finns dock några problem av mer principiell betydelse som det för den fortsatta debatten vore bra om arbetsmarknadsministern kommenterade.

Eftersom det i Fabriks rapport om arbetsmiljön framkommer att oron för arbetsmiljön är stor, är det skäl att erinra om vad rapporten egentligen innehåller.

För det första anser man att de kemiska riskerna är mycket stora. I den kemiska industrin underströk 73 % av de berörda den oron. Man var mycket kritisk mot företagets bristande insatser för att skapa bättre arbetsmiljö. Bara 24 % ansåg sig nöjda. Inte heller företagshälsovården fick godkänt. Man var mycket kritisk mot företagsläkarna.

Likaså var man kritisk mot yrkesinspektionens verksamhet, som man ansåg inte stödde arbetarnas krav att försöka genomdriva en riskfri arbetsmiljö.

Av de medlemmar som deltog i enkäten klagade 70 % på buller i sitt arbete, 61 % hade besvär med damm, 54 % klagade över drag och 51 % över olika andra klimatproblem.

Man upplevde också sin arbetsmiljö som stressande. Inom den kemiska industrin var det 50 % som ansåg sig mycket eller något stressade, inom plastindustrin 58 %, inom småglasindustrin 62 % och inom gummiindustrin 65 %. Det kanske mest anmärkningsvärda i enkäten var att en tredjedel av skyddsombuden inte ansåg sig ha fått något större inflytande sedan den nya lagen hade trätt i kraft.

Den undersökning som Fabriks har gjort under år 1975 kan jämföras med den förbundet gjorde 1968 och även med den som LO gjorde 1968. Den jämförelsen visar att de anställda upplevde besvären som större 1975 än 1968. Det kan naturligtvis ha olika förklaringar, t. ex. att man blivit medveten om arbetsmiljön. Men en sak är påtaglig: arbetsmiljön har inte blivit bättre. Det är på grundval av vad som här har kommit fram som jag har ställt frågor om de kemiska riskerna, de hygieniska gränsvärdena, den höga arbetstakten och stressen, företagshälsovården och skyddsombudens ställning.

Ett av resultaten av Fabriks arbetsmiljöundersökning är att kongressen på denna grundval skall utarbeta ett program för hur förbundet skall tackla arbetsmiljöfrågorna. Men inom Fabriks poängterar man redan nu att ett av de viktigaste kraven är vetorätt för de anställda gentemot sådana ekonomiska beslut i ett företag som strider mot arbetsmiljöintressena.

Fabriks har här aktualiserat en fråga som arbetsmiljöutredningen inte

berör. Över huvud taget saknas i utredningen förslag om direkta maktbefogenheter för fackföreningarna när det gäller åtgärder som arbetsköparna vidtar. Vi kan inte bara skjuta åt sidan det faktum att arbetsköparna i kraft av sitt ägande av produktionsmedlen styr huvudinriktningen av arbetslivets innehåll: vad som skall produceras, i vilken takt och vilken omfattning osv. Utgångspunkten för arbetsköparna är lönsamhetsaspekten. Är inte verksamheten lönsam nog, företas nedläggningar, inskränkningar eller rationaliseringar. Det är hela tiden profiten som är styrningsfaktorn. Arbetsköparnas krav på en hög profit och därmed effektivitet och lönsamhet är oförenliga med en bra arbetsmiljö, sett från såväl fysisk som psykisk synpunkt.

Fabriks krav på vetorätt för fackföreningarna finns alltså inte med i lagförslaget, och inte heller i det förslag arbetsmarknadsministern hänvisar till, nämligen lagförslaget om medbestämmanderätt. Denna fråga har statsrådet skjutit till en ny utredning. Och ändå är det en av huvudfrågorna när det gäller att förbättra arbetsmiljön. Den är avgörande för om facket skall kunna ingripa i arbetsmiljöfrågor mot arbetsköparintressena.

Kommer då lagen om medbestämmanderätt att förhindra kapitalets effektivitetskrav, som i så många fall rör arbetsmiljöerna och som gör att så många stängs ute från arbetsplatserna? Ja, i en av bilagorna till arbetsmiljöutredningen, bil. 2, ställs i en av uppsatserna frågan om arbetsmiljön skall vara till för en elit. Arbetsmarknadsministern och jag borde vara överens om att den våldsamma strukturomvandling som försiggår i näringslivet har effektivitet och lönsamhet som drivkraft. I uppsatsen görs en sammanställning av strukturomvandlingens utveckling. Där säger man att utvecklingen går i riktning mot en ökad andel större arbetsplatser, mot större andel skiftarbete inom de kapitalintensiva näringsgrenarna, från ackordsarbete mot fastare löneformer med ett visst inslag av premielön samt en systematisk arbetsvärdering, mot en ökad mekanisering som innebär hårt styrda arbetsuppgifter och mer kvalificerade kontrollfunktioner. Detta blir alltså vanligare. Det får enligt uppsatsen till resultat att de äldre, de som har svårt att vara med på arbetsmarknaden, får mindre lämpliga uppgifter inom industriarbetet. I slutet av uppsatsen säger man:

”Det är i och för sig tänkbart att åstadkomma en någorlunda olycksfri och stimulerande arbetsmiljö samtidigt som denna välansade miljö endast passar en elit bland arbetskraften. Vid anpassning av arbetsmiljön bör man därför beakta att det även gäller att anpassa miljön till förutsättningarna hos den ökande skaran av utslagna eller svårssysselsatta.”

Detta är en mycket intressant problemställning. För arbetsmiljödebatten vore det bra om statsrådet kunde ge svar på frågan: Skall arbetsmiljön vara till för en elit eller skall den vara till för alla?

Arbetsmarknadsministern hänvisade till lagen om medbestämmanderätt i arbetslivet och trodde att de anställda genom den skulle kunna tillvarata sina möjligheter att förbättra arbetsmiljön. Tittar man på det

material som finns tillgängligt i dag finner man emellertid att lagen helt saknar sociala målsättningar. Svenska arbetsgivareföreningens gamla § 32 skall ersättas av regeringens nya § 32 om medbestämmanderätt. Men förslaget ger, såvitt jag kan förstå, inget som helst stöd för lönarbetarna mot arbetsköparna genom att tillförsäkra arbetarna demokratiska rättigheter. Det blir alltså ingen motvikt till arbetsköparnas ägande av produktionsmedlen.

Hur skall arbetarna med denna lagstiftning bakom sig framgångsrikt kunna bekämpa de för varje dag ökande sjukskrivningarna och de bakomliggande orsakerna? Hur skall de kunna bekämpa den höga arbetstakten och utslagningarna? Hur skall de kunna åstadkomma en sådan förändring att handikappade och svårplacerade kan beredas plats i produktionen och antalet förtidspensionerade minskar?

Jag tycker att Aftonbladets arbetsmarknadsreporter Åke Olsson har träffat rätt när han den 20 januari skriver:

”Är då de nya reformerna inom arbetslivet en anpassning till den teknologiska omvandlingen? Det vill säga: Har maskin- och datastyrningen på arbetsplatserna gått så långt att arbetsgivarna överlåter det dagliga ansvaret över produktionen till de anställda?”

Processerna är så oerhört komplicerade att de inte går att rubba om man inte har den ekonomiska makten. Alltså, säger arbetsgivarna till sina anställda, ta hela rubbet upp till en viss nivå, men ta då också ansvaret och problemen. Själva klipper vi kupongerna och bestämmer vad som ska produceras och hur det ska produceras.

Den nya arbetsrätten innebär visserligen att i princip allt ska vara förhållningsbart, men när man kommer till den yttersta punkten – t. ex. om företaget ska läggas ner och vad som ska produceras – är arbetsgivaren fortfarande suverän.

Den som står och tillverkar skit kommer att få tillverka skit även i fortsättningen. Men nu är det han själv och i synnerhet hans egen fackförening som blir ansvarig för att skiten kommer ur maskinerna i den takt som arbetsgivarna bestämmer.

Detta är en sida av arbetslivets omvandling.”

Efter vad jag förstår är detta en ganska träffande beskrivning av vad som kommer att hända med den nya lagstiftningen. Kommer då de här åtgärderna verkligen att humanisera ett allt brutalare produktionssystem? Om förnyelsen bara är ägnad att måla över bristerna kan man med stor säkerhet dra den slutsatsen att bristerna kommer att finnas kvar men kanske i allvarligare former.

Arbetsmiljölagen blir, om utredningen får som den vill, en ramlag med allmänna målsättningar. Och jag frågar mig om en ramlag där nästan varje precisering är utelämnad är det effektivaste sättet att råda bot på bristerna. Svaret borde vara nej. Ramlagsförslaget fastslår i 3 kap. 1 §: ”Arbetsgivare och arbetstagare skall samverka för att åstadkomma en god arbetsmiljö.” Lagtexten innehåller inga bestämda målformuleringar eller preciseringar. Däremot finns det i departementets sammanställning

och i de motiveringar som ligger till grund för lagen mer preciserade målsättningar. Men deras tyngd upphävs i nästa stund när man talar om att arbetsmarknadens parter i samverkan med arbetarskyddsstyrelsen skall göra vissa preciseringar.

Tillåt mig betvivla att arbetsköparna kommer att spela någon progressiv roll för arbetsmiljöns förbättring. De erfarenheter av motstånd och förhållning som vi har från utarbetandet av asbestanvisningarna borde vara nog. Därför måste enligt min mening lönarbetarna ha stöd i lagstiftningen genom så långt gående preciseringar som möjligt, och facket bör tillförsäkras maktbefogenheter att kämpa för sina rättigheter.

Är det arbetsmarknadsministerns mening att lagen skall utformas så, som arbetsmiljöutredningen föreslagit, att åtgärder för arbetsmiljöförbättringar som verkligen måste vidtas skall komma till stånd i samverkan med arbetsköparna?

För att sedan övergå till de direkta frågor som jag ställt i interpellationen heter det i utredningens lagförslag 2 kap. 5 §: "Ämne som kan föranleda ohälsa eller olycksfall i arbete får användas endast under förhållanden som ger betryggande säkerhet." Vad är "betryggande säkerhet"? Det talas det ingenting om i utredningens förslag. Men i departementets sammanställning sägs rent ut att ett ämne inte får användas som kan äventyra hälsan under ett helt arbetsliv. Innebär inte detta att gränsvärdet för ett ämne som kan misstänkas framkalla cancer måste sättas till 0? Det samma gäller kemiska ämnens införande på arbetsmarknaden. Måste inte huvudregeln här slås fast att en tillverkare eller en som importerar eller säljer ett ämne skall tvingas bevisa, enligt vetenskapens nuvarande ståndpunkt, att ämnet är ofarligt?

Cancer är ju ett allvarligt resultat av en dålig arbetsmiljö. Är det därför inte synnerligen angeläget att alla ämnen som misstänks vara cancerframkallande skall ha ett gränsvärde av 0? Som jag ser det är det av stor vikt för den fortsatta debatten om gränsvärdena att arbetsmarknadsministern ger sin syn på målsättningen för arbetet med fastställande av gränsvärdena. Det är av vikt när det föreslås en generös lagstiftning och när det material som ligger till grund för lagförslaget pekar i en annan riktning än den jag här talat för.

Det vore bra för den fortsatta arbetsplatsremsen om arbetsmarknadsministern här gav ett svar.

När det gäller stressen, arbetstakten och utslagningarna hänvisar arbetsmarknadsministern till utredningen och till lagen om medbestämmanderätt. Det är en framgång att arbetsmiljöutredningen föreslagit att en bestämmelse om pauser i arbeten vid löpande band och i andra tunga arbeten skall ingå i lagen. I övrigt finns en allmän målsättning om att arbetsmiljön skall anpassas efter människans psykiska och fysiska förutsättningar. Utredningen föreslår också att arbetarskyddsstyrelsen skall, om den finner det påkallat, kunna föreskriva "att arbetsprocess, arbetsmetod eller anläggning avsedd för verksamhet av visst slag" endast får användas efter tillstånd i angiven ordning. Är det av särskild betydelse

från skyddssynpunkt skall förbud kunna utfärdas mot användning av sådan arbetsprocess eller arbetsmetod. Dessa föreskrifter återfinns i lagförslagets 6 kap. 1 och 2 §§.

Den fråga man ställer sig inför dessa allmänna målsättningar är vad som avses med "påkallat" och "särskild betydelse". När det gäller arbetstakten och stressen är det ju alltid fråga om subjektiva bedömningar; det är svårt att mäta. Men resultaten kan avläsas i sjukskrivningar och utslagningar. Man frågar sig om arbetarskyddsstyrelsen tillsammans med arbetsmarknadens parter kan bedöma vad som bör åtgärdas eller inte och vad som bör förbjudas. Här kommer verkligen arbetsköparna att sätta sig på tvären. Om det är något område som effektiviteten slår igenom på så är det just i fråga om arbetstakten.

Borde inte i stället en arbetsmiljö grundas på att fackföreningen – grupperna, klubbarna och avdelningarna – skall få möjligheter att ingripa när det gäller arbetsintensiteten, dvs. att lagstiftningen ger fackföreningarna bestämda rättigheter därvidlag? Fackföreningarna skall, såvitt jag förstår, kunna förbjuda ackord och andra prestationsnormer. Men här måste det bli en bedömning av den som skall arbeta på ackord och efter prestationsnormer. Är det inte det som bör få avgöra om ackordet eller prestationsnormerna skall tillåtas eller inte, för att man skall få en bra fysisk och psykisk arbetsmiljö?

En annan fråga gäller personalstyrkornas storlek. Framför allt är den aktuell i datateknikens tidevarv när allt läggs upp på stora band och i stora arbetsenheter. Hur stor skall en personalstyrka vara? Borde inte de anställda också där ha en klar förhandlingsrätt och en klar vetorätt, om inte förhandlingarna ger resultat? Det skulle också vara viktigt för den personal som finns inom vård-, service- och trafiksektorn, vilka har ett styrt arbete där arbetsintensiteten är avhängig av hur många som är anställda. Samma sak gäller många tjänstemannagrupper.

Detta stämmer med det förslag som Fabriks har fört fram, nämligen om en vetorätt för att kunna stoppa de tidmättnings-, produktions- och rationaliseringsmetoder som används i dag, då produktionsförhållandena blir arbetarfientliga. Det är väl den saken man skall diskutera ute på arbetsplatserna för att kunna avge remissvar.

Vad finns det då för möjligheter och hur ser arbetsmarknadsministern på att i arbetsmiljölagen införa vetorätt i frågor som rör arbetsintensiteten? Arbetsmarknadsministern kommer naturligtvis att stödja sig på vad som kommer fram i remissvar och han kan inte göras ansvarig för de frågeställningar som kommer fram där. Men när det gäller arbetsmiljö och ackord är det inte några särskilt långtgående krav som ställs. Att arbetsmiljölagen skall ge möjlighet att förbjuda att vissa arbetsmoment ackordsätts är väl alla överens om, vad jag förstår. Men det ger inget svar på den avgörande frågan: Hur skall man nå detta resultat och vilka skall göra bedömningen?

När arbetsmiljöutredningen lade fram sitt förslag var det säkert många som blev besvikna över att förslaget inte tog upp ökade maktbefogenheter

för skyddsombuden. Begränsningen gäller fortfarande. Man kan bara avbryta ett arbete vid omedelbar och allvarlig fara. Den här frågan kommer inte heller att tas upp vid remissbehandlingen på arbetsplatserna. Den aktuella frågan för skyddsombuden är om man skall kunna avbryta ett arbete som har mer långsiktiga risker, t. ex. smygande hälsorisker. I det här fallet borde skyddsombuden och de lokala fackföreningarna ha som minimikrav att när t. ex. ett hygieniskt gränsvärde överskridits skall man kunna avbryta arbetet tills sådana tekniska lösningar uppnåtts att riskmomentet avlägsnats.

Jag skulle vilja höra – eftersom utredningen inte föreslår något och det inte finns något sådant i remissmaterialet – om arbetsmarknadsministern är beredd att utvidga paragrafen om skyddsombudens rättigheter.

Fabriks undersökning har på ett påtagligt sätt uppmärksammat de stora miljöfaror som finns på arbetsplatserna. Den visar också att det måste till snabba och kraftfulla åtgärder för att komma till rätta med dem.

Arbetsmiljöutredningens förslag är till en del positiva och till en del negativa, men tydligast framstår otillräckligheten. Till det positiva hör att man tagit upp gränsvärdena – dock inte i lagtexten – att man infört pauser, att försumliga arbetsköpare kan ådömas straff, att arbetare skall kunna avbryta ett arbete tills de har kontaktat sitt skyddsombud eller arbetsgivaren och att skyddsombud kan avbryta enmansarbeten. Det finns fler positiva punkter, men det finns också en rad negativa av principiell karaktär.

Att man kopplar ihop arbetsmiljöförslaget med § 32-förslaget om medbestämmanderätt är negativt. Båda är ramlagstiftningar. Man säger också klart att samverkan är utgångspunkten och där finns inga fackliga maktbefogenheter mer än skyddsombudens möjlighet att avbryta ett arbete. Ramlagstiftningen ger inga bestämda anvisningar om hur man skall förverkliga en bättre arbetsmiljö. Vidare skall arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter utformas i samarbete med arbetsmarknadens parter. Arbetsintensiteten berörs inte direkt, utan man hänvisar till parterna. Målsättning för gränsvärden finns inte i lagtexten, liksom inte heller möjlighet för skyddsombuden att avbryta sådant arbete som jag nyss talade om.

En punkt, som säkert kommer att väcka förskräckelse, gäller vägran att följa säkerhetsföreskrifter. Vägrar man detta kan man sägas upp. Inte för att jag försvarar dem som vägrar att följa säkerhetsföreskrifter, men rädslan för uppsägning kan – det har vi erfarenhet av – utnyttjas i utpressningssyfte i ett tidigare skede, t. ex. vid diskussioner om föreskrifter och i många andra sammanhang. Det hot som ligger i denna skrivning bör avlägsnas.

Det finns inte heller några bestämda regler för hur tillverkare och importörer skall handskas med farliga ämnen. Man slår också fast att utbildningen skall vara en samarbetsfråga. Sekretessbestämmelserna skall finnas kvar.

Vad jag tycker borde föras in i en lag – och det kan väl diskuteras när det gäller preciserade lagar – är som jag tidigare sagt att man bör

beakta cancerfaran och sätta gränsvärdena till 0, att skyddsombuden skall ha rätt att avbryta arbetet tills tekniska lösningar finns, att man skall bevisa ett ämnes ofarlighet innan det får användas, att det är fackföreningen som skall bedöma ett skyddsombuds åtgärd när skyddsombudet avbrutit ett jobb, att fackföreningen skall ansvara för utbildningen. En annan fråga som är mycket viktig är att fackföreningens egna arbetsmiljöexperter bör ha fritt tillträde till arbetsplatserna. Framför allt om fackföreningarna i framtiden, som det på många håll krävs i dag, skaffar sig egna experter bör dessa ha fritt tillträde till arbetsplatserna. Vidare bör lagfästas att fackföreningarna skall kunna avbryta ackord och andra prestationsnormer, att det skall finnas förhandlingsrätt om de psykiska hälsoriskerna, om bemanning och om stopp för tidmätningar och liknande.

Arbetsmiljöutredningens förslag skall ju ut till debatt, men som vi vet är Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationens representanter redan överens om huvudpunkterna i förslaget. Därför är det av stor vikt om arbetsmarknadsministern kan ge ett svar på de principiella frågor jag här ställt. Det skulle i så fall kunna ge en viss vägledning i debatten ute bland de olika grupperna som säkerligen kommer att bli livlig.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag har självfallet en fråga till herr Hagbergs i Borlänge uppfattning avvikande mening beträffande den nya arbetsrättslagstiftningen och anser att den kommer att bli avsevärt effektivare och till bättre nytta för de anställda än vad herr Hagberg gör gällande. Men den frågan kan vi diskutera när regeringen lämnat förslaget till riksdagen.

När det gäller den nya arbetsmiljölagen är jag inte beredd att över huvud taget göra några bindningar. Det har mig veterligt aldrig förekommit att man avkrävt en regeringsledamot ståndpunktstaganden till en utredning som skall gå ut på remiss. Jag vill heller inte göra några uttalanden som kan vara vägledande för arbetsplatsremissen, eftersom de som får studera utredningen, nämligen alla våra skyddsombud, har mycket mer praktisk erfarenhet än jag från den arbetsmiljö som de står och trampar i. De behöver sannerligen inga råd från mig, utan det är jag som skall ta råd från dem.

När vi får in allt remissmaterialet skall vi sätta oss ned och utforma en arbetsmiljölag som gäller för alla. Det är svaret på den fråga som herr Hagberg ställde om lagen skall gälla för en elit eller för alla. Självklart skall arbetsmiljölagen gälla för alla.

Beträffande den fråga som herr Hagbergs interpellation egentligen avsåg, nämligen vilka slutsatser och lärdomar man skall dra av Fabriksarbetareförbundets undersökning, vill jag säga att det är alldeles utmärkt att fackförbunden och fackföreningsrörelsen och även tjänstemannarörelsen gör sådana här undersökningar. Jag vet att den kartläggning som de olika fackförbunden gjorde i slutet av 1960-talet, där man på ett må-

lande sätt beskrev arbetsmiljösituationen i de olika branscherna, inte fick någon riktig genomslagskraft; det blev inga stora rubriker av dessa saker. Men då började i alla fall en debatt om arbetsmiljön som ledde fram till att vi fick fart på arbetsmiljöarbetet. Vi uppdagade risker och problem och vi kunde vidta åtgärder. Det är alldeles klart – och det erkänner herr Hagberg i sin interpellation – att den omständigheten att man nu upplever sin arbetsmiljö som riskfylld har samband med denna ökade medvetenhet om arbetsmiljöproblemen. Och det var syftet med hela den undersökning som då gjordes.

Sedan dess har nu en ny omgång startat. Vi har nämnt Fabriksarbetareförbundets undersökning och Metallindustriarbetareförbundets undersökning. LO arbetar med en mycket stor undersökning om de kemiska hälsoriskerna, och TCO lägger i sin undersökning tonvikten vid de psykosociala aspekterna på de här frågorna. SACO har också satt i gång en undersökning osv.

Jag har hela tiden fått tillgång till utredningsmaterial. Så snart man fått fram något material av intresse har jag fått veta det. Det är en överenskommelse jag har med fackförbunden. Ibland kan man nämligen avslöja ting som förutsätter omedelbara åtgärder. Och då inträffar det att man med stöd av den lagstiftning som gäller omedelbart avhjälpas de brister som visar sig finnas.

Nu är det alltså min förhoppning att remissvaren – det breda remissarbetet – skall ge oss goda uppslag när det gäller att komma till rätta med arbetsmiljöproblemen, som – det vet jag – är mycket stora och mycket svåra.

Jag vill bara på en punkt göra en kommentar, nämligen när det gäller skyddsombudens rätt att stoppa arbete och redovisa resultatet av det. 1974 stoppade man 55 arbeten. 1975 stoppade man 94. Men nu har vi lärt oss att detta inte är hela sanningen, därför att flera skyddsombud har omvitnat för mig att bara förekomsten av denna rätt att stoppa ett arbete leder till de förbättringar som man kräver. Således har denna rätt för skyddsombuden att stoppa arbeten lett till avsevärda förbättringar av arbetsmiljön.

Det kan också ha sitt intresse att mäta hur myndigheterna nu handlar, att studera förelägganden och förbud från arbetarskyddsmyndigheterna. 1974 utfärdades totalt 101 förelägganden, men 1975 ökade antalet till 253. Det visar att myndigheterna använder de maktmedel de har till sitt förfogande.

Den undersökning som vi har fått redovisad här är bra. Den visar på ett ökat medvetande hos de anställda. Och en förutsättning för att man skall kunna påverka och kräva förbättringar är att man är medveten om situationen. Jag utgår från att den här remissomgången kommer att visa på ökade krav men också att den kommer att innebära en redovisning av att man har åstadkommit ganska mycket med de instrument som vi har ställt till förfogande. Men herr Hagberg måste förstå att jag inte

är beredd att binda mig i fråga om arbetsmiljöutredningens förslag. Det väntar vi med till dess vi är färdiga med hela remissbehandlingen.

Nr 62

Fredagen den
6 februari 1976

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! Det är klart att en debatt kan te sig mindre meningsfull om man skjuter frågorna framför sig. Jag förstår att statsrådet inte kan binda sig i detaljer, men jag menar ändå att regeringen till viss del förlitar sig på det remissmaterial den för ut. Redan genom att man har lämnat ut ett visst material har man till viss del bundit sig till en principiell uppläggnings av vad man vill diskutera. Det är de principerna jag har tagit upp. Jag kan gå igenom vad remissen i det här fallet egentligen handlar om: att säga ja eller nej till utredningsförslaget. Det är det som arbetsmarknadsministern sedan skall svara på.

*Om bättre
arbetsmiljö*

Beträffande de kemiska riskerna redovisar man vad utredningen har sagt och vill sedan gradera olika faror med tanke på skyddsutrustning, begränsning av den tid som man kan arbeta med det farliga ämnet, om tillverkningen av det farliga ämnet kan byggas in i ett slutet system eller andra alternativ. Denna gradering skall göras med utgångspunkt i arbetsmiljöutredningens förslag. När det gäller enmansarbete ställer man i stort sett bara frågan om sådant arbete är bra. Också när det gäller de anställdas rätt är det bara fråga om att säga ja eller nej till förslaget. Likaså bygger avsnittet om arbetstiderna på utredningsförslaget. Det gäller veckovila och skiftgång, om man vill ha en längre sammanhängande ledighet vid veckoslut osv. Jag har tidigare påpekat att detta inte har något samband med den principiella frågan om hur man skall tackla den psykiska arbetsmiljön.

Det är likadant med fråga 5, om förhandsbedömningen, där man utgår från utredningens förslag. Fråga 6 gäller hur sanktionssystemet skall bedömas. Fråga 7 avser de anställdas skyldigheter. Där ställs med utgångspunkt i utredningsförslaget frågan om man skall avskedas på grund av att man inte följer skyddsföreskrifterna. Dessutom finns det en öppen remissfråga.

Jag förstår att statsrådet inte kan ge några konkreta svar i dessa avseenden, men frågan är ju vidare än så. Skall man lägga upp en lagstiftning som en ramlag och sedan låta arbetarskyddsstyrelsen i samverkan med arbetsmarknadens parter utforma de konkreta bestämmelserna eller – och det borde arbetsmarknadsministern ändå ha en bestämd mening om – ha en lag som ger så konkreta anvisningar som möjligt för att förhindra att arbetarskyddsstyrelsen kan falla undan för trycket från arbetsköparna? Det är en principiellt viktig punkt när det gäller att besvara frågorna i remissmaterialet.

När det gäller den fysiska arbetsmiljön tar man bara upp spörsmålet om ackorden. Jag har tidigare frågat hur man skall lösa detta. Skall det överlåtas åt arbetsmarknadens parter, som tidigare haft svårigheter att klara detta, eller skall man ha klara anvisningar i en lag? Den frågan diskuteras såvitt jag förstår inte på något annat ställe. Det är kanske

Fredagen den
6 februari 1976

*Om bättre
arbetsmiljö*

inte främst arbetsmarknadsministern som är ansvarig för detta, men om de som är det vägrar att diskutera dessa principer, får vi en debatt med stor slagsida.

När det sedan gäller skyddsombuden delar jag helt arbetsmarknadsministrernas bedömning av lagstiftningens betydelse. Vad jag har sagt tidigare om behovet av kompletteringar i lagstiftningen stämmer ännu mer här. Skyddsombud som varit aktiva har drabbats av ett sätt att skriva i lagen som är till hinder i detta sammanhang och som man bör ändra på. Vad som utgjort ett hinder i den tidigare lagstiftningen är att man i alla sammanhang använt ordet "bör". För att vara drastisk kan jag säga att de frågor där föreskrifterna tidigare innehållit ordet "bör" nu ställts under arbetarskyddsstyrelsens bedömning. Det blir ungefär lika segt för skyddsombuden att slåss emot detta. De vet fortfarande inte konkret vad det gäller.

Den konkretisering som gjorts i lagen innebär att ett skyddsombud har rätt att avbryta ett arbete bara vid allvarlig och omedelbar fara. Varför inte vidga denna rätt för att göra skyddsombudets ställning ännu starkare – kanske inte därför att han avbryter arbetet utan genom att trycket från lagstiftningen tvingar arbetsköparna att vidta åtgärder? Eftersom vi är överens om denna bedömning tycker jag att det vore en viktig punkt att ta upp. Nu skall inte skyddsombudens ställning diskuteras i denna remissomgång, i varje fall inte i någon större utsträckning i samband med de upptagna frågorna. Man kan dock ta upp den under övriga frågor. Men jag tror ändå från denna utgångspunkt att arbetsmarknadsministern måste hålla med om att ju längre preciseringarna i lagen går till de anställdas förmån, desto större styrka får de i den dagliga kampen.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Vi får väl vänta med att diskutera innehållet i det lagförslag vars arbete ännu inte påbörjats. Jag hyser stora förhoppningar om att våra 100 000 skyddsombud kommer att ge sin mening till känna och föra fram sina krav om förändringar som är nödvändiga för att de skall kunna fullgöra sina uppgifter. Jag har naturligtvis ingen annan mening än att lagstiftningen skall utformas så konkret som möjligt, så att det inte uppstår någon diskussion om hur lagen skall tolkas.

Jag vill framhålla att min erfarenhet beträffande skyddsombudens verksamhet – och jag träffar rätt många skyddsombud när jag reser runt i landet som informatör – är att det självfallet finns problem men att skyddsombuden anser att den lagstiftning man fått varit till stor hjälp. Jag har ju personlig erfarenhet av skyddsombudsverksamhet långt innan vi fick den här lagstiftningen. Så mycket är klart att ett skyddsombud i dag har mycket större makt och befogenheter att hjälpa sina kamrater än han hade på den tiden jag var det. Det hindrar inte att vi i den nya arbetsmiljölagen skall se till att skyddsombuden får ännu större möjligheter att fullgöra sin uppgift och hjälpa sina arbetskamrater.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! Det är 100 000 skyddsombud och även andra intresserade på arbetsplatserna som skall yttra sig i den här frågan. Jag vill därför göra en liten anmärkning.

Remissen skall vara klar den 15 april, och med min erfarenhet av sådant här arbete är tiden för kort. Man är i de lokala fackföreningsorganisationerna inte särskilt förberedd för detta arbete. De frågor jag här presenterat är ganska begränsade och berör inte principerna.

Jag är naturligtvis nöjd med att arbetsmarknadsministern tycker att lagstiftningen skall vara konkret utformad. Eftersom både arbetsmarknadsministern och jag har personlig erfarenhet av ett skyddsombuds verksamhet, vet vi att det behövs mycket stöd för ett skyddsombud. Jag skulle därför vilja fråga om inte den teknologiska utvecklingen på arbetsmarknaden kräver en ökad insats som stöd åt skyddsombuden för att de skall kunna klara av de problem som finns i dag jämfört med de problem som fanns då arbetsmarknadsministern och jag var skyddsombud.

Den stora frågan är vad lagen skall utmyнна i. Därom finns ingenting i LO-SAF-förslaget. Vilka sociala målsättningar skall man t.ex. komma åt? Hur skall man komma åt de monotona arbetena? Hur skall man på något sätt kunna ändra på dem och vilken makt skall man få för att göra det? Hur skall man kunna förhindra antalet sjukskrivningar? Hur skall man bereda de handikappade möjlighet att komma in på arbetsmarknaden?

Dessa frågor diskuterades inte i rådslaget, utan där beskrevs mer av det som fanns i den där uppsatsen om att försöka göra arbetsmiljön så bra som möjligt för dem som redan befinner sig där. Men många kommer att stängas ute på grund av att de är en elit. Därför får den här lagstiftningen rymma vidare begrepp än bara de konkreta frågeställningarna. Och vilka är de frågeställningarna? Vilka målsättningar skall lagen ha bakom sig och vilket stöd skall finnas i lagstiftningen för att man skall kunna förverkliga dem?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om de handikappades situation på arbetsmarknaden

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöLL ordet för att besvara herr *Hallgrens* (vpk) den 20 januari anmälda interpellation, 1975/76:92, och anförde:

Herr talman! Herr Hallgren har med hänvisning till vissa statistiska uppgifter frågat om orsaken till att arbetsförmedlingarna i dag redovisar så få arbetsvårdssökande och att enligt statistiken ett så litet antal arbeten på den s. k. öppna marknaden har anskaffats jämfört med tidigare år. Herr Hallgren har också frågat mig om hur regeringen ser på situationen

Fredagen den
6 februari 1976

Om de handikappades situation på arbetsmarknaden

för de handikappade på arbetsmarknaden.

Herr Hallgrens frågor har föranletts av en jämförelse mellan statistiska uppgifter från oktober 1974 och oktober 1975. En sådan jämförelse kan emellertid inte göras, eftersom två helt skilda statistiksystem har använts vid dessa tillfällen.

Den nya förmedlingsstatistiken befinner sig fortfarande under utveckling. De nya definitioner och nya rutiner som infördes vid omläggningen av statistiken är dessutom ännu inte helt inarbetade. Därför har hittills inga uppgifter ur den nya statistiken över arbetshandikappade sökande publicerats.

Jag kan inte ge mig in i en detaljerad utläggning om olika statistiska system. Jag begränsar mig till att peka på de viktigaste skillnaderna mellan de i interpellationen återopade statistiksystemen.

Den tidigare statistiken registrerade antalet sökande vid arbetsförmedlingens arbetsvårdsexpeditioner. Efter genomförandet av den nya förmedlingsorganisationen finns inte längre några särskilda arbetsvårdsexpeditioner. Därmed finns inte heller några arbetsvårdssökande i betydelsen sökande vid en arbetsvårdsexpedition. Vid omläggningen till det nya statistiksystemet utfärdades därför nya anvisningar, som är anpassade till den nya förmedlingsorganisationen, där arbetsvårdstjänstemän ingår i förmedlings- och utredningssektioner tillsammans med arbetsförmedlare och yrkesvägledare.

De nya anvisningarna innebär bl. a. att försök till arbetsplacering skall göras för *varje arbetssökande* som en första åtgärd. Det är först om detta inte lyckas och ytterligare åtgärder behöver vidtas som man prövar om den arbetssökande är att betrakta som arbetshandikappad. Först därefter sker en eventuell registrering. En konsekvens av denna förändrade arbetsmetodik är att fler handikappade än tidigare får arbete på den ordinarie arbetsmarknaden utan att någon registrering om arbetshandikapp görs. Detta är den viktigaste förklaringen till den av herr Hallgren påstådda skillnaden mellan antalet i oktober 1974 resp. oktober 1975 anskaffade arbeten på den ordinarie arbetsmarknaden.

I fråga om den av herr Hallgren anförda nedgången i antalet registrerade arbetshandikappade sökande vill jag tillägga följande. Den tidigare statistiken, den s. k. arbetsvårdsstatistiken, innefattade arbetshandikappade personer som genomgick arbetsprövning, arbetsträning och arbetsmarknadsutbildning. Dessa personer redovisas i den nya statistiken i särskild åtgärdsstatistik. Arbetshandikappade personer i arbetsmarknadsutbildning redovisas således i arbetsmarknadsverkets statistik över samtliga personer i arbetsmarknadsutbildning. Detta förklarar i huvudsak den skillnad som herr Hallgren har funnit mellan antalet arbetsvårdssökande i oktober 1974 och antalet arbetshandikappade sökande enligt den nya statistiken i oktober 1975.

Därmed kommer jag över till den väsentliga frågan om hur regeringen ser på situationen för de handikappade på arbetsmarknaden. Jag måste i detta sammanhang nöja mig med ett kortfattat svar. Det svaret blir

Om de handikappades situation på arbetsmarknaden

att situationen alltjämt är otillfredsställande. Personer med socialmedicinska och psykiska handikapp har det särskilt svårt. En fortsatt satsning på verksamheten med anpassningsgrupper och en fortsatt kraftig förstärkning av arbetsmarknadsverkets resurser för stöd åt personer med särskilda svårigheter på arbetsmarknaden är därför nödvändig. Denna bedömning präglar i hög grad årets budgetproposition.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag har i min interpellation pekat på att omläggningen av arbetsförmedlingarnas arbetsrutiner beträffande den särskilda arbetsvårdsstatistiken kan ha inneburit också andra förändringar än rent rutinmässiga. Enligt den nu tillgängliga statistiken har antalet arbetsvårds-sökande minskat från 49 000 i oktober 1974 till bara 19 000 i oktober 1975, en minskning med ca 30 000 eller omkring 60 %.

Jag ansåg det också skäligt att ställa frågan till arbetsmarknadsministern, vad det kunde bero på att antalet arbetshandikappade som fått arbete på den s. k. öppna arbetsmarknaden också minskat avsevärt, närmare bestämt från 879 till 507 under samma tidsperiod.

Statsrådet har nu försökt förklara dessa statistiskt stora förändringar med att hänvisa till att den nya förmedlingsstatistiken fortfarande befinner sig under utveckling och att de nya definitioner och rutiner som infördes vid omläggningen av statistiken inte är helt inarbetade ännu, och det kan ju vara förståeligt. Av den anledningen har man heller inte publicerat någon statistik över arbetssökande med arbetshandikapp. Statsrådet vill förespegla att det inte skulle finnas någon offentlig statistik på det här området. Men det material jag har jämfört med är AMS egna siffror, och de är naturligtvis åtkomliga för dem som är intresserade. Att de inte har offentliggjorts har kanske berott på att de inte har varit preciserade eller att de har varit alltför skrämmande.

I sitt svar säger statsrådet att det stora antal arbetsvårdssökande som har försvunnit ur statistiken har fallit bort i och med att man enligt de nya anvisningarna som första åtgärd skall försöka arbetsplacera varje arbetssökande; först därefter skall det kunna förekomma att man registrerar dem. Genom denna nya metodik skulle, enligt arbetsmarknadsministerns antagande, fler arbetshandikappade än tidigare komma ut direkt på den öppna arbetsmarknaden. Jag måste säga att jag har svårt att tro att det kan röra sig om så många som 30 000 under bara ett år, med tanke på att man tidigare har haft mycket svårt att nå upp till mellan 800 och 1 000 per år.

Om det skulle förhålla sig så som statsrådet antyder, måste det ha skett en väsentlig förändring på arbetsmarknaden i fråga om de arbetshandikappades situation. Jag är av den uppfattningen att arbetsköparnas engagemang i fråga om anställning av arbetshandikappade inte på något sätt har förändrats till det bättre. Om så många fler skulle ha fått arbete på den öppna arbetsmarknaden, skulle detta inte ha kunnat ske utan att företagen fått omfattande statligt stöd för detta ändamål – helt enligt

Fredagen den
6 februari 1976

Om de handikappades situation på arbetsmarknaden

de regler som finns – och då förutsätter jag att arbetsmarknadsministern skulle ha kunnat redovisa det.

Jag vill ställa några frågor till i det här sammanhanget. Kan det, herr statsråd, möjligen vara så, att det stora antal arbetsvårdssökande som nu försvunnit ur arbetsförmedlingarnas statistik hamnat på sidan om, utan kontakt med förmedlingsverksamheten, och att kontaktmöjligheterna försämrats väsentligt för dessa grupper? I varje fall måste väl en stor del av dessa ca 30 000 ha hamnat i den situationen.

Jag kan inte tänka mig att alla dessa har placerats i arbetsprövning, arbetsträning eller arbetsmarknadsutbildning utan att man från regeringens sida kan redovisa hur många det rör sig om. Jag vill bara fråga om arbetsmarknadsministern har för avsikt att framdeles skaffa fram statistik som klart redovisar de arbetshandikappades situation på arbetsmarknaden.

Beträffande de handikappades allmänna situation säger statsrådet att den allttjämt är otillfredsställande och att det är nödvändigt med en fortsatt och ökad satsning. Därvidlag är vi helt överens. Naturligtvis är inte det statistiska materialet det viktigaste, utan det viktigaste är att väsentligt förbättra de handikappades allmänna situation på arbetsmarknaden – och framför allt skaffa jobb till dem.

Men för att kunna satsa och satsa rätt måste man ha en klar översikt över hur många arbetshandikappade det finns som söker arbete, hur många det finns i arbetsprövning, i arbetsmarknadsutbildning och arbetsträning. Jag tycker att det nya systemet på arbetsförmedlingarna inte är betryggande på den punkten. Man kan inte utesluta att många av dem som tidigare hade kontakt med förmedlingarna inte längre har det.

Jag vill avslutningsvis säga att jag inte på något sätt vill döma ut det nya system och de nya arbetsrutiner som arbetsförmedlingarna har fått. Men jag anser att det inte behöver innebära en försämring av redovisningen och statistiken beträffande de arbetshandikappades situation och beträffande den som söker arbete.

Men jag vill ännu en gång poängtera, herr talman, att den statistiska avdelningen inte är det viktigaste. Det viktigaste är naturligtvis insatserna för att väsentligt förbättra de arbetshandikappades situation på arbetsmarknaden.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Som framgick av mitt svar var det ju inte bara en omläggning av statistiken utan en väsentlig omläggning av hela arbetsförmedlingens sätt att verka. Hur man skall behandla personer med handikapp är en ideologiskt mycket viktig fråga. Riksdagen har enhälligt ställt sig bakom detta system – att vi inte har någon arbetsvårdsexpedition utan att vi har en arbetsförmedling. Men så har vi – vilket riksdagen ställde sig bakom – en utredningsavdelning, där alla experter finns: personal för arbetsvård och yrkesvägledning, arbetsvårdare och arbetsförmedlare.

En person som har ett fysiskt handikapp behöver ju inte ha ett arbetshandikapp. Det finns väldigt många sådana personer. Varför skall de gå till arbetsvårdsexpeditionen och bli registrerade? Det finns ingen som helst anledning. De får ett jobb och klarar det oberoende av sitt handikapp. Det är bara de som den allmänna förmedlingen inte kan klara – då det fysiska eller psykiska handikappet är sådant att speciella åtgärder måste till – som kommer i kontakt med utredningsavdelningen. Först då finns det ju anledning att notera och statistikföra dem – de måste ju ha olika former av stöd.

Det är inte så att man inom denna förmedlingsverksamhet har ägnat sig mindre åt de handikappade genom omläggningen av statistiken. Jag kan garantera herr Hallgren att så inte har skett.

Dessutom fanns det många i statistiken som genomgick arbetsträning och arbetsprövning eller arbetsmarknadsutbildning. Om de hade varit anmälda på arbetsvårdsexpeditionen så var de också handikappade. Men nu finns de inte registrerade, utan de finns bland andra som får arbetsmarknadsutbildning i en särskild åtgärdsstatistik.

Det är mycket farligt att ur den här statistiken läsa ut att det har blivit en försämring för de handikappade; det är alldeles tvärtom. Syftet med omläggningen var alltså att man bättre skulle kunna ägna sig åt dem vilkas fysiska handikapp också medförde arbetshandikapp. På det sättet skall man läsa statistiken

Så småningom kommer vi att få fram den nya statistiken och kan använda denna. Den är inget självändamål – där delar jag herr Hallgrens mening – utan den skall naturligtvis vara ett hjälpmedel för oss när det gäller att vidta åtgärder. Men jag ser ingen som helst anledning att registrera en person av det skälet att han har ett fysiskt handikapp då det inte är något hinder för det jobb han skall utföra.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! När arbetsmarknadsministern nu redovisar att omläggningen är till för att förbättra de handikappades situation, så är jag fullkomligt överens med arbetsmarknadsministern om det.

Vi inom vänsterpartiet kommunisterna har ju hela tiden följt just de handikappades problem på snart sagt alla områden och även på det här området. Det är ju inte så konstigt om man börjar undra vart de här 30 000 människorna har tagit vägen, när man finner en så väsentlig förändring i statistiken.

Nu har jag fått förklaringen att det kan vara så att de är placerade endera i arbetsträning och arbetsprövning eller i arbetsmarknadsutbildning, och jag är givetvis nöjd med den upplysningen. Men jag vill ändå ställa en fråga, då jag tycker att det skulle vara viktigt att kunna följa dessa människor på ett riktigt sätt. Det vore väl värdefullt att ha klart för sig: Hur många av de här människorna har hamnat i arbetsmarknadsutbildning, hur många är det i arbetsträning och hur många är det som har placerats i arbetsprövning? Det kan ju ligga en risk i att några

Nr 62

Fredagen den
6 februari 1976

som har kontaktsvårigheter i förhållande till myndigheterna helt enkelt har hamnat utanför, och jag anser det vara beklagligt om så skulle ha skett.

Om de handikappades situation på arbetsmarknaden

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1975/76:111 till konstitutionsutskottet

§ 5 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna 1975/76: 105–109.

§ 6 Anmälades och bordlades

Propositioner

1975/76:48 med förslag till ändring i lagen (1929:145) om skiljemän, m. m.

1975/76:97 med förslag till lag om gemensamt nattvardsfirande mellan svenska kyrkan och andra kristna samfund i landet

1975/76:107 om ändrade regler för beskattning av rennärigen m. m.

§ 7 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1975/76:31 med anledning av granskningen av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning 1975

1975/76:32 med anledning av riksdagens informationsutrednings betänkande om riksdagsinformation till allmänheten

1975/76:33 med anledning av framställning i budgetpropositionen 1976 (prop. 1975/76:100) om anslag under justitiedepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1976/77 till partistöd

1975/76:34 med anledning av framställning i budgetpropositionen 1976 (prop. 1975/76:100) om anslag under justitiedepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1976/77 till vissa kostnader i anledning av allmänna val

Försvarsutskottets betänkanden

1975/76:16 med anledning av propositionen 1975/76:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 såvitt avser försvarsdepartementets verksamhetsområde

1975/76:17 med anledning av propositionen 1975/76:100 såvitt avser beredskapsbudget för totalförsvaret

Trafikutskottets betänkande

1975/76:13 med anledning av propositionen 1975/76:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 såvitt avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

Jordbruksutskottets betänkanden

1975/76:29 med anledning av propositionen 1975/76:85 om godkännande av konvention om förhindrande av havsförorening från landbaserade källor

1975/76:31 med anledning av propositionen 1975/76:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 såvitt avser jordbruksdepartementets verksamhetsområde

Näringsutskottets betänkanden

1975/76:20 med anledning av propositionen 1975/76:34 i vad avser förslag till lag om ändring i lagen (1970:417) om marknadsdomstol m. m.

1975/76:21 med anledning av motion om ett totalintegrerat system för pappersformat, grundat på SI-enheter

1975/76:22 med anledning av propositionen 1975/76:100 i vad gäller anslag inom finansdepartementets verksamhetsområde avseende bankinspektionen, försäkringsinspektionen m. m.

Inrikesutskottets betänkanden

1975/76:30 med anledning av redogörelsen 1975/76:12 för riksdagens lönedelegations verksamhet under år 1975

1975/76:31 med anledning av propositionen 1975/76:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1975/76, såvitt gäller arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde

§ 8 Anmälades och bordlades

Motion

1975/76:2169 av herr *Bohman m. fl.*

med anledning av propositionen 1975/76:99 om teckning av aktier i Statsföretag AB

§ 9 Anmälan av interpellationer

Anmälades och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 6 februari

1975/76:110 av herr *Burenstam Linder* (m) till herr industriministern om statliga företag:

Det är svårt att vid ett studium av den statliga företagsgruppen finna någon genomgående princip och något genomtänkt system i hur denna företagsgrupp byggts upp. Motiven för olika engagemang är högst varierande: investeringar i kapitaltung industri, strukturomvandlande ingrepp, beredskapsskäl, en önskan att satsa på basindustrier, försök att

Nr 62

Fredagen den
6 februari 1976

*Anmälan av
interpellationer*

skapa innovationsindustri, regionalpolitiska överväganden, sysselsättningspolitiska hänsyn, satsningar inom verksamheter med särskilda "samhällshänsyn" osv.

Vissa av dessa motiv är bärande. Det förefaller emellertid som om i mängden av ingrepp motiven ofta är lagade efter läglighet i syfte att möjliggöra ytterligare direkta statliga satsningar. Den enda systematiska önskan som kan spåras är den doktrinära önskan att socialisera och utsträcka det statliga företaget.

Även om statliga industripolitiska satsningar i vissa fall – t. ex. inom regionalpolitiken – är motiverade finns dock allvarliga risker med den typ av näringspolitik som nu bedrivs. Dessa risker inryms i funktions-sammanblandningens problematik: staten som statsmakt fungerar illa när den har speciella hänsyn att ta till av staten själv ägda företag och staten som företagare fungerar illa när de olika företagen har att ta hänsyn som ofta kan bli partipolitiskt betingade.

På det mera företagsekonomiska planet skall man inte underskatta de svårigheter som gör sig gällande att leda en så brokig samling företag som den statliga gruppen blivit. Erfarenheterna från olika stora s. k. konglomerat i andra länder visar klart vilka svårigheter som föreligger. Industriministern har för någon tid sedan i ett brev till Statsföretag vidrört dessa ledningsfrågor men om detta brev har sedan inget hörts.

Att ekonomiska påfrestningar lätt gör sig gällande visar också den nuvarande situationen inom Statsföretag. Det synes som om industriministern i syfte att verka expansiv och dynamisk verkat för olika utvidgningar och satsningar som varit svåra att inrymma inom Statsföretags ram. Lönsamhet, soliditet och likviditet har därmed blivit allvarliga problem inom Statsföretag.

Svårigheterna tar sig iögonfallande uttryck i vissa problemföretag. Dit hör Sonab, Svetab, ESSBO, Uddcomb, Svenska Utvecklings AB och NJA. Ekonomiska misslyckanden görs i många enskilt ägda företag, men fel-satsningarna inom statliga företag måste bedömas mot bakgrund av de proklamationer om socialismens och det statliga ägandets företräden som den nuvarande näringspolitikens företrädare ofta utfärdar.

Trots att påfrestningar på olika sätt gör sig gällande inom det statliga företagandet föreligger omfattande planer på vidlyftiga, nya initiativ: Stålverk 80, olika valsverk och ett statligt raffinaderi för att ta några exempel. Hur ledningsfunktionerna för alla dessa projekt skall handhas, när redan de nuvarande engagemangen tydligen på den punkten ställer för stora krav, är oklart. Vad man vidare har anledning att fundera över är hur finansieringen av de statliga industriella engagemangen skall ske och hur samtidigt resurser i tillräcklig utsträckning skall stå till förfogande för enskilda företag – och då särskilt de mindre och medelstora företagen som inte har tillgång till en internationell kapitalmarknad.

Mot denna bakgrund anholder jag att till industriministern få rikta följande frågor:

1. Hur bedömer industriministern Statsföretags ekonomiska ställning

och utsikter?

2. Efter vilken näringspolitisk princip äger enligt industriministern olika utvidgningar inom den statliga företagsamheten rum?

3. Vilka erfarenheter drar industriministern av misslyckandena inom olika statliga förlustbolag såsom Sonab, ESSBO och Svenska Utvecklings AB?

4. Vilka åtgärder vidtar man för att de anställda i dessa företag skall garanteras sysselsättning?

5. Hur ser industriministern på de finansieringsproblem som gör sig gällande om regeringen förverkligar olika planer som nu diskuteras på omfattande industriella statliga satsningar utöver det program som inryms i nyemissionen till Statsföretag?

1975/76:111 av herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr socialministern om ändrade villkor för sjukförsäkring för pensionärer:

I olika sammanhang hävdar vi nödvändigheten av att våra pensionärer tillförsäkras en god levnadsstandard. Så långt är också enigheten dess bättre mycket stor bland de politiska partierna. Trots detta kan det inte påstås att folkpensionerna följt de allmänna inkomststegringarna och inte heller att de inneburit full kompensation för prishöjningarna. Till följd härav finns det ett otal folkpensionärer som har svårt att klara sitt livsuppehälle med den pension de får.

Det finns emellertid anledning påtala andra omständigheter som innebär en direkt diskriminering av folkpensionärerna. De regler som gäller för sjukförsäkringen betyder att en folkpensionär kan erhålla sjukpenning under högst 180 dagar; vårdas han eller hon på sjukhus utgår ersättning för sjukhusvård under högst 365 dagar. Under återstoden av sitt liv tvingas pensionärerna att själva betala eventuella sjukvårdskostnader av sin folkpension. Dessa bestämmelser gäller från ingången av den månad varunder den försäkrade fyllt 67 år eller dessförinnan börjat åtnjuta ålderspension enligt lagen om allmän försäkring.

I många enskilda fall kan detta få helt förödande konsekvenser. Att gå miste om den lilla sjukförsäkringen och betala av sin pension de kostnader som en sjukdom vållar utöver de fastställda dagarna kan betyda att pensionärer tvingas vända sig till det sociala och be om hjälp. För åldriga människor innebär ett sådant steg utomordentligt stora påfrestningar, och det rimmar också illa med talet om trygghet i ett välfärdsamhälle.

Även om vårdkostnaden är relativt liten, t. ex. på sjukhus, är den ändå betungande för en folkpensionär. Det kan bli helt omöjligt för denne att klara de löpande utgifterna, såsom kostnader för bostad – om inte bostadstillägg utgår –, telefon, TV etc. Ingen torde hävda att en pensionär i så fall bör avstå från att ha t. ex. telefon och TV om han/hon inte klarar avgifterna. Dessa saker är för en pensionär om möjligt viktigare från många synpunkter än för människor i aktivt arbete.

Fredagen den
6 februari 1976

*Anmälan av
interpellationer*

Det synes uppenbart att en ändring av dessa "utförsäkringsbestämmelser" snarast företas. Den trygghet som sjukförsäkringen liksom andra försäkringar innebär för människorna bör självfallet också gälla pensionärerna. Att bli sjuk en längre tid är något som särskilt kan drabba åldriga människor. Själva sjukdomstillståndet kan vara påfrestande nog och får inte förvärras genom ekonomiska bekymmer för hur man skall klara de utgifter det för med sig efter viss stipulerad tid.

Med stöd av vad jag anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr socialministern framställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till att sådan ändring av de s. k. utförsäkringsbestämmelserna företas att pensionärer jämställs inom sjukförsäkringen med människor i aktivt arbete och därmed skall åtnjuta kostnadsersättning från försäkringen oavsett den tid sjukdomen omfattar?

1975/76:112 av herr *Bergqvist* (s) till herr handelsministern om ändrade former för företagsrevision:

Under senare år har vi haft en livlig debatt om företagsrevisorernas ställning och arbetsuppgifter. Kraven på reformer har framför allt gällt följande:

1. Flera företag borde vara skyldiga att bekosta revisor eller granskningsman.
2. Revisorernas arbetsuppgifter borde vidgas.
3. Revisorerna måste få en helt självständig ställning gentemot företagsledningen.

I samband med den nya aktiebolagslagen kommer från 1977 plikten att ha kvalificerad revisor att utvidgas. Alla bolag som har ett bundet eget kapital på 1 milj. kr. eller mer måste ha auktoriserad eller godkänd revisor. Om bolaget har tillgångar motsvarande 1 000 basbelopp eller mer än 200 anställda eller aktier eller skuldebrev noterade på fondbörs, måste bolaget ha en auktoriserad revisor. I direktiven till utredningen om handelsbolag sägs att utredningen bör utgå från att det skall finnas revisor i handelsbolag. "Det är emellertid möjligt att den nu angivna principen av praktiska skäl inte kan genomföras fullt ut. Tillgången på utbildade revisorer är nämligen begränsad."

På lång sikt är det enligt min mening önskvärt att alla företag blir skyldiga att bekosta revisor eller granskningsman. Eftersom vi i dag har ganska ont om kvalificerade revisorer och granskningsmän måste vi göra målmedvetna utbildningsinsatser.

Utbildningen måste också bli mer allsidig. F. n. begränsas granskningen starkt till de företagsekonomiska synpunkterna. Det är aktieägarnas och fordringsägarnas intressen som står i förgrunden. Men det viktigaste med företagets verksamhet är deras betydelse för de anställda, för orten och regionen samt för samhället i stort. Även om dessa större aspekter i huvudsak får anläggas av andra än revisorerna skall man inte bortse

från att ett värdefullt bidrag kan lämnas av revisorerna. Inte minst bör detta gälla frågor om hur företagen efterlever skattelagarna. Vad som här är viktigt är att revisorerna inte bara uppmärksammar åtgärder som är direkt olagliga utan också sådana åtgärder som uppenbart måste strida mot avsikterna med lagarna.

En förutsättning för en effektiv granskning i samhällets intresse är dock att revisorerna har en oberoende ställning gentemot företagsledningen. I sitt betänkande Företag och samhälle (SOU 1970:41) konstaterade samarbetsutredningen således:

”Med all respekt för det sätt på vilket åtskilliga revisorer utför sina uppdrag kan det dock sägas att revisorer i dag inte har den oberoende ställning som krävs för att de skall kunna ge fullödlig information om de reviderade bolagen. Ägarspridningen och bolagsstämmornas alltmer formella karaktär medför bl. a. att revisorerna om inte formellt så dock i praktiken många gånger utses av dem vilkas verksamhet de skall utöva tillsyn över, nämligen styrelsen och verkställande direktören. Detta förhållande kan enligt utredningens mening i tillspetsade situationer inte erbjuda tillräckliga garantier för opartisk och konstruktiv revision.”

I lagutskottets betänkande nr 29 år 1974 sägs också:

”För att en opartisk revision i alla lägen skall kunna garanteras, är det enligt utskottets uppfattning angeläget att revisorerna intar en självständig ställning inte bara i förhållande till styrelse och verkställande direktör utan också i förhållande till bolagsstämman.”

Betänkandet godkändes enhälligt av riksdagen.

I den av riksdagen nyligen antagna propositionen om ny aktiebolagslag säger statsrådet Lidbom att revisorerna måste inta en självständig ställning inte bara i förhållande till styrelse och verkställande direktör utan också i förhållande till bolagsstämman. ”Från denna synpunkt kan det vara en svaghet att det är bolagsstämmans uppgift att tillsätta revisorer. Detta kan nämligen leda till att revisorerna trots allt blir benägna att inte vid sin granskning stöta sig med de aktieägare som representerar stämmomajoriteten. Detta skulle kunna tala för att uppgiften att utse revisorer eller åtminstone en av revisorerna borde läggas på något utomstående organ.”

Då propositionen skrevs var frågan om offentliga revisorer och arbetstagarkonsulter under beredning i industridepartementet, varför statsrådet inte ansåg sig beredd att ta ställning till dessa frågor.

Sedan avtal träffats om arbetstagarkonsulter och ekonomikommittéer har dessa frågor emellertid kommit i ett nytt läge. Från industridepartementet synes det inte vara aktuellt med förslag om speciella offentliga revisorer. Därför är det mycket angeläget att snarast ändra formerna för hur nuvarande företagsrevisorer utses. Det är helt orimligt att revisorerna i praktiken väljs av dem som de skall kontrollera. I stället bör länsstyrelsen utse minst en revisor i varje företag med skyldighet att ha revisor. Kostnaderna bör liksom hittills bäras av företagen.

Mot denna bakgrund ber jag att till herr handelsministern få ställa

Nr 62

Fredagen den
6 februari 1976

*Meddelande om
fråga*

följande frågor:

Vill handelsministern ge en översikt av regeringens planer för att reformera företagens redovisning och revisorernas ställning i företagen?

Är handelsministern beredd att föreslå att länsstyrelse eller annat samhällsorgan skall få rätt att utse minst en revisor i varje företag med skyldighet att ha revisor?

§ 10 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 6 februari

1975/76:219 av fru *Lewén-Eliasson* (s) till herr statsrådet Peterson om större upplagor av statliga utredningsbetänkanden:

Statliga utredningars betänkanden röner ofta livlig uppmärksamhet i massmedia som därmed också inspirerar organisationer, institutioner och andra till debatt och förslag. Det omfattande remissförfarandet som följer på ett utredningsförslag kräver medverkan av många människor bland såväl myndigheter som organisationer. Med den begränsade upplaga som dessa ofta trycks i är det utomordentligt svårt att erhålla tillräckligt antal exemplar. Detta skapar ofta stor irritation. Med anledning av detta vill jag ställa följande fråga:

Vilka principer ligger till grund för beslut om storleken på en upplaga av ett statligt betänkande?

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 16.49.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert